HANNAH ARENDT – BIOGRAFIJA

Meyer, Thomas. *Hannah Arendt – Biografi*ja, Ljevak, Zagreb, 2024., 495 str.

„Hannah Arendt bila je Židovka iz Königsberga. U gradu na rijeci Pregolji provela je s obitelji, rođacima i velikim brojem prijateljica i prijatelja djetinjstvo i mladost, ondje pohađala različite škole i nakon nekih okolnih putova položila ispit zrelosti“ (35). Ovim riječima njemački sveučilišni profesor i autor Thomas Meyer započinje biografiju o jednoj od najpoznatijih političkih filozofkinja dvadesetog stoljeća. Već prvom rečenicom čitatelju pruža dva važna elementa koja su obilježila identitet Hannah Arendt – njeno židovsko, ali i njemačko porijeklo. U jedanaest poglavlja autor se usredotočuje poglavito na dvije ključne faze njena života – na pariške godine nakon bijega iz nacističke Njemačke te na vrijeme provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama s fokusom na objavu njezinog velikog djela *Izvori totalitarizma*. Thomas Meyer rođen je 1966. u Njemačkoj, u gradu Bernkastel-Kues i bavi se modernom njemačkom filozofijom i poviješću ideja, a česte su mu teme židovska filozofija i teologija dvadesetog stoljeća. Njegova biografija Ernsta Cassirera nominirana je za Nagradu Sajma knjiga u Leipzigu, a uredio je i više tekstova Hanne Arendt, među ostalima: *Mi izbjeglice* (*Wir Flüchtlinge*), *Čovjek i politika* (*Mensch und Politik*) te *Sloboda da budemo slobodni* (*Die Freiheit, frei zu sein*).

Meyer svoju knjigu započinje s tri kraća poglavlja – *Kod kuće na „otoku Veneciji – obiteljske priče u Königsbergu*, *Od „sofista“ do Rahele – putovi u znanost* i *Ljubav postoji samo na nebu – kod Jaspersa u Heidelbergu* – u kojima skicira konture djetinjstva Hanne Arendt s fokusom na obiteljsku pozadinu. „Budući da je Max Arendt umro 1913., nije bio svjedok Prvoga svjetskog rata, židovskog domoljublja i pacifizma te potresa što ih je prva katastrofa 20. stoljeća imala i u Königsbergu. S obzirom na to da mu je i sin Paul umro 1913., povijest muškaraca važnih za dijete Hannu Arendt s tom godinom završava“ (58). U ovim poglavljima autor se bavi i njenim školovanjem, a dotiče se i odnosa s Martinom Heideggerom. „Njih je dvoje vjerojatno od početka veljače 1925. imalo ljubavnu aferu, koja je, prema sačuvanim pismima, bila i više od toga, naime, kako on piše odmah u prvome sačuvanom pismu, na neobičan način potvrđeno predviđanje „da odsad pripadate u moj život““ (77).

Tek u povećem četvrtom poglavlju pod nazivom *„Sto posto Židov“ – pariške godine* autor sveobuhvatno analizira krucijalan period života Hannah Arendt. U Parizu se Arendt bavila antisemitizmom, židovskim pitanjem i angažmanom oko preseljenja mladih Židova u Palestinu. „Dok se u svibnju 1935. odlučivalo o postavi, opremi, organizaciji i umreženosti pariške organizacije za preseljenje djece i mladih, Hannah Arendt usporedno se prihvatila toga da mlade već najavljene u Jeruzalemu za taj mjesec odvede u Palestinu. Već se u prvome od brojnih pisama što ih je izmijenila s uredima u Berlinu i Jeruzalemu pokazalo da nije riječ o početnici, nego o suverenoj djelatnici, odlično upoznatoj s problematikom“ (140). Zahvaljujući svojoj djelatnosti Arendt je postala javnom osobom na iseljeničkoj sceni. Probila je opetovano kritički utvrđivanu podjelu između francuskih i njemačkih inicijativa s ciljem da ublaži nevolje emigranata i još više izbjeglica.

Peto poglavlje *Bilo jednom u Americi – Izvori totalitarizma* posvećeno je drugim ključnim segmentom života Hanne Arendt i nastankom njezinog najvažnijeg djela. Treba naglasiti kako je Meyer ovdje izrazito detaljno opisao *Izvore*

totalitarizma. Ističe kako je za njemačke čitatelje knjiga isprva pokazivala izgubljeno znanje. Nenapisana povijest antisemitizma provlačila se cijelom knjigom. Ishodište je bilo u Njemačkoj, no antisemitizam je postojao i u Francuskoj i Rusiji. Imao je različite uloge i jakosne stupnjeve da bi se onda u „posve novome obliku iskazao kao jedini cilj nacionalsocijalizma i u uništavajućim pohodima donosio novu vrstu žrtve i počinitelja. Nacionalnu povijest zamijenila je nadnacionalna povijest koja se međutim stalno vraćala Njemačkoj“ (273).

U knjizi je posebno naglašeno kako je za Arendt povijest ekspanzionističkog i nasilnog imperijalizma znatno utjecala na razvoj antisemitizma. Imperijalni apetiti prema drugim područjima, povratak predodžbi „prirodne hijerarhije“ u kojoj postoje nadmoćni narodi i „rase“, ali i drugi, neravnopravni „naciji“, doveli su do novog shvaćanja nacionalne države. Za Arendt je posljedica jasna: specifična promjena težišta interesa nacionalne države. U trenutku konsolidirane moći prema unutra, usto u gospodarskom natjecanju s drugima, nastaje potreba naroda da se protegnu prema van, gdje međutim nailaze na granice koje im postavljaju drugi. Te granice onda remete ravnotežu na europskome kontinentu i prenose se natrag. Meyer napominje kako recenzentima u SAD-u nije promaklo da su *Izvori totalitarizma* u mnogo pogleda „njemačka“ knjiga. Na to ukazuje što je Arendt mnoge dijelove napisala na njemačkom. Pisanje na američkom engleskom išlo joj je sve više od ruke, među ostalim i zato što je držala brojna predavanja. Međutim, ostaju problemi prema kojima nije mogla biti ravnodušna. „Pojmovi, povezanosti, „priča“ kao takva, sve to je tražilo neposredan izričaj, a ne bilo kakav „prijevod“ ili „prijenos““ (266).

U poglavlju *Literatura – izvori iskustva i razumijevanja* Meyer navodi da ni predavanje, a ni novinski tekstovi nisu predstavljali početak Arendtina odnosa prema književnosti. No sve to, neovisno o onome što će doći, ukazuje na to da je Arendt promijenila područje – ne samo u smislu akademske discipline nego i u pristupu svijetu. Meyer razmatra i opsežan spektar njezinih tekstova. „Ondje gdje je bila filozofija, sada su u središtu zanimanja književnost i povijesno-sociološke analize izjava i životnih uvjeta jedne Židovke u vrijeme emancipacije“ (278). Kad Arendt analizira koncentracijske logore i kada piše u sustavnom ubijanju europskih Židova, tada književnost nestaje u korist neposrednog svjedočenja. To vrijedi i za značajke komunističko-boljševičkog sustava vladavine. Nema više ničega, naglašava Meyer, što bi književnost mogla anticipirati ili što bi joj moglo poslužiti kao temelj za stvaranje tipova.

U idućem poglavlju autor pruža karakterni opis Hanne Arendt pa napominje kako nije bila samo medijska intelektualka nego i medijska profesionalka koja je medije znala iskoristiti. Njezina djelatnost kao slobodne autorice i lektorice bila je jedan od više dvostrukih identiteta, odnosno često je sjedila s obje strane stola. Konstatira kako je Arendt bila profesionalka koja je prihvaćala kritiku i nastojala se s njom nositi, pritom daleko diferenciranije i beskonačno suverenije od svojih filozofiji posvećenih nastavnika Jaspersa i Heideggera. „Njezine recenzije, koje bi uvijek sadržavale barem jednu rečenicu za koju bi autori reklama dali sve na svijetu, bile su omiljene zbog svoje jasnoće. Znala je pogoditi bit. Ta je točnost često skupljena u samo jednoj rečenici, a uz Arendtino ime moglo je se pretvoriti u simbol knjige“ (316). Otpočetka je Arendt iznimno autoritativno formulirala stvari. Rečenice su bile na engleskom, no zvučale su ili poput njenog tvrdog materinskog jezika ili su bile pod utjecajem latinskog, kao i u njemačkom lišene sumnji, bile su odlučne i zato ih se moglo za početak čitati kao orijentaciju, provokaciju, prijekor i novo tumačenje. Tko bi otvorio Arendtin tekst, ističe Meyer, ne bi našao nikakav argument koji bi se polagano razvijao, osiguran i zaštićen napomenama, sekundarnom literaturom i

profesionalno usvojenim odvagivanjem. „Ona bi ispalila tekst u čitatelja i zaskočila ga: za si ili protiv“ (323).

Jedno od zanimljivijih dijelova knjige zasigurno je deveto poglavlje u kojem se Meyer osvrće na još nekoliko Arendtinih radova. Ovdje temeljito opisuje njezino čuveno djelo *Eichmann u Jeruzalemu*. Javno suđenje Adolfu Eichamnnu započelo je 11. travnja 1961. pred okružnim sudom u Jeruzalemu, a pratili su ga brojni novinari iz cijelog svijeta. Hannah Arendt je od 121 zasjedanja bila nazočna na 29. Reportaža je objavljen u pet dijelova u veljači i ožujku 1963. u *New Yorkeru*. Od tada je Arendt bila glavna tema u gradu. Dolazile su joj pune košare pošte, pretežno ogorčena i prosvjedna pisma koja su navodno sezala do prijetnji smrću. O njezinu su djelu govorili, kao o „remek djelu bez duše“ koje obrće odnos počinitelja i žrtve, a najtežim se optužbama ogrješuje o posve bezizlaznu situaciju „židovskih savjeta“ koje su postavili nacionalsocijalisti i pritom prihvaća Eichmannovu tezu o „kotačiću u sustavu“ uz pomoć koje je priznao nedjela, ali nije htio prihvatiti krivnju. *Eichmann u Jeruzalemu*, navodi Meyer, nije bio nov u tome da odgovornost protegne na židovske savjete, no ono uznemirujuće je bilo to što je sama Arendt nastojala umiriti to uznemirujuće. Ukazivanjem na „zlo“ Arendt je situaciju smirila. No, filozofski, etički i povijesno knjiga je srušila tabue. „Njezina je reportaža obavještavala o tome da potpuni slom moralnih standarda ljude lišava sigurnosti i posljedica je nemir. Na najjeziviji zamislivi način pisala je o počiniteljima i njihovim žrtvama vjerujući da za volju istine o tome „uznemirujućemu“ ne smije poštedjeti nikoga“ (435).

Knjiga *Hannah Arendt: Biografija* nudi zanimljiv i informativan uvid u život jedne od najutjecajnijih političkih filozofkinja dvadesetog stoljeća. Meyer ističe kako je još za njezina života samorazumljivim karakterizacijama pripadalo to da je filozofkinja ili politička teoretičarka, ili oboje na specifičan način istodobno. „Već pri pitanju je li Arendt bila filozofkinja, politologinja, povjesničarka, sociologinja ili nešto posve drugo, naime na jednoj razni Židovka, socijalistkinja, konzervativka, reakcionarka ili možda prije feministkinja, ili rasistkinja, ili Židovka koja mrzi samu sebe, ili možda i cionistkinja i preživjela, u stotinama tisuća tumačenja ne postoji ni začetak slaganja“ (389). Knjiga je obogaćena s 27 crno-bijelih fotografija koje dodatno upotpunjavaju biografiju. Treba dodati kako na dijelovima knjiga obrađuje kompleksniju filozofsku tematiku, shodno tome od čitatelja se traži određeno predznanje o filozofiji. Meyer piše jednostavno i pitko i na taj način u potpunosti zaokuplja pažnju čitatelja. Stoga će ovo znanstveno utemeljeno djelo, u prijevodu Andyja Jelčića, biti interesantna i korisna literatura prvenstveno stručnjacima, ali i širem čitateljstvu.

Bruno Korea Gajski